

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

GEONIC RESPONSA.

VII.

FRAGMENTS T-S., Loan 90, 103, 104, 105, size 19.5 × 14 cm., written in a square oriental hand of about the twelfth century. They represent the remainder of an index to a very large collection of Geonic Responsa. The Geonim by whom these Responsa were written are: Doza, the son of Saadia; Sherira; his son Hai; Samuel ha-Kohen, or as he is usually called, Samuel ben Chofni. Some of the Responsa are written conjointly by Sherira and Hai; but the greater part of the Responsa lack the name of their author. One bears the name of חזקיה בן שמואל ראש סדר נכר פלטי, and is addressed to יהודה בן יוסף. This יהודה בן שמואל was a contemporary of Hai, with whom he stood in lively correspondence (comp. Harkavy, *Responsen der Geonim*, p. 345), and accordingly "grandson" cannot have its literal meaning here, as there is about a century and a half between the time of Paltoi and that of Hai. I am inclined also to believe that this חזקיה did not live in Babylonia, but in Africa or Palestine. The reason for this assumption is his title ראש סדר, the bearers of which, known to us from Geonic times, are all scholars living outside of Babylonia (comp. Poznański in *Z.H.B.*, VII, 146), and this notwithstanding the fact that the title originated in Babylonia, where at the close of the Tannaitic time it was conferred upon leading scholars like Shila שילא and Abba Arika (*Hullin*, 137; Letter of Sherira, p. 28, ed. Neubauer), while the Palestinians used the title ראש ישיבה. But with the establishment of the academies in Babylonia the title of ראש ריש ceased, and instead of it came מתיבתא, and later Gaon. In contrast to the Babylonian מתיבתא, the other academies were only סדרא, and their leader ריש סדרא¹.

Among the persons to whom Responsa are addressed occur the following names: בני קירואן; בני ואדי אלקארי; אלהן בן

¹ As to the similar title משיא אלהן compare משיא אלהן (Harkavy, *Resp.* 386), the maternal grandfather of Hai, who in all probability was a Babylonian.

שמריה ; בהלול בן יוסף ; משולם בן מרב אנקולונימוס : נחום ; יהודה בן יוסף ; יעקב בן נסים. With the exception of two, Meshullam and Nahum, all these names occur in other collections of Geonic Responsa (comp. especially Harkavy's index to his edition of the Geonic Responsa). Concerning משולם, there can be no doubt that it is the great Meshullam, one of the founders of Jewish learning in Europe during the second half of the tenth century. Our fragment establishes the fact, beyond a doubt, that Italian-French scholars stood in correspondence with the Geonim of Babylonia. The first Responsa by Sherira and his son Hai to Meshullam with reference to the text of the *משנה*, *Zebahim*, 45 b, is especially interesting, as this reading of the Geonim was transmitted to the teachers of Rashi, and he refers to R. Meshullam in his commentary on *Zebahim*, *ibid.* Our fragment corroborates Rashi's statement and supports him against Tosafot (*Menahot*, 109 b, s. v. בתחילה), who credited Kalonymus, the father of Meshullam, with the emendation of the *משנה*. It is noteworthy that the name Kalonymus is spelt אנקולונימוס, which suggests a Provençal origin for the name קלונימוס. The description of לוכא as a part of France¹, אשר בארץ פרננה, is due to the fact that, among the orientals, France was the general name applied to any Christian country of western and central Europe.

The statements summarizing the contents of the Responsa are very brief and vague, and therefore in many cases we are at a loss to say with certainty whether these Responsa are otherwise known or not. The compiler of the index gives only the first five or six words of the Responsa, and the name of the Talmudic treatise referred to in the Responsa. It is therefore obvious that in many cases it is impossible to tell the subjects dealt with in the Responsa. I have nevertheless given references to Responsa that suggested themselves to my mind as parallels, even though I may have been incurring the risk of error.

¹ Natronai Gaon, in שער דקק, 20 b, no. 12, speaks of "distant countries like Spain and France."

(Fragment 90 ; leaf 1, recto.)

מי שבאה לו שמועה רחוקה לאחר
 זי משקין¹
 כלי חרש אין לי אלא כלי חרש מנין לרבות²
 זי בתרא³
 והא דאמור רבנן הנהו ערבאי דאתו
 זי בתרא⁴
 והא דאמור רבנן יתיב ר' ירמיה קמיה דר' זי .
 זי שומה⁵
 והא דתנו רבנן שלשה פעמים האמורין
 זי חולין⁶
 ולענין השמועה דבעא מיניה רבה בר חנא
 זי ביצה⁷
 והא דתנן עומד אדם על המוקצה ערב
 זי ביצה⁸
 האשה ששאלה תבלין ומים לעיסתה
 זי שבת
 דחזיתון לנא פירושי שבת דלית ליה
 זי זרה⁹
 והא דאיתמר אבני הר שנדרלו בני ר' [חייא]
 זי סנהדרין¹⁰
 על חייבי מלקות צריכין התראה להלקותו

¹ *Mo'ed Katan*, 20 a ; Ibn Gajet, שמי, II, 64.² *Torat Kohanim* to Lev. vi. 21, ed. Weiss, 32 d ; Harkavy, *Responsen*, 328.³ *Baba Batra*, 168 b.⁴ The passage referred to is not in *Baba Batra*, but *Berakot*, 30 b, and *Menahot*, 81 b.⁵ *Sotah*, 28 a.⁶ *Hullin*, 48 a. Our texts read 'רבה בר בר ח' and Rabbinowicz, ad loc., does not give any variants.⁷ *Bezah*, IV, 7.⁸ *Ibid.*, V, 4.⁹ *Abodah Zarah*, 46 a.¹⁰ *Sanhedrin*, 40 b-41 a. Comp. Maimonides, *Yad*, *Hilkot Sanhedrin*, XII, 2 and XVI, 4.

(Fragment 90; leaf 1, verso.)

אלדרג אלרבע

שאלות מרב משולם בן מרב אנקולינימוס

ממדינת לוכה אשר בארץ פרנגה לרבנו

שרירא נאון והאיי אב¹ זלא זבחים²זה שאנו שונין בזבחים אדם³ ונומו מהוב סנהדרין⁴

בארבע מיתות דרך למלך

ג מצעא⁵

ודמפרשי רבנן אסימון מעות הניתנין

ד סוף ברכות⁶

ודאמרינן לענין בית הכסא

ה שבועות⁷

והא דגרסיתון בשבועות בחרישה

ז שבועות וזבחים

ותויב דאמרינן מותר קרבנות צבור⁸

ז ניטין

והא דגרסינן בניטין דאמ' ליה ר' יוחנן לחזקה⁹ח הוריות¹⁰

ודאמרינן לענין עכברין אפילו גוגמי גוצי

ט הוריות ~~מנחות~~¹¹

ודקאמ' ליה רבן שמ' בן גמ' לר' נתן נהי

¹ אב בית דין = אב.² *Zebahim*, 45 b (Mishnah). Comp. introductory note.³ דהם? Comp. the Talmudic passage referred to in the preceding note.⁴ *Sanhedrin*, 64 a, Mishnah and Gemara. For nos. 2-4, comp. fragment 1, *J. Q. R.*, XVI, 650-3.⁵ *Baba Mezia*, 47 b.⁶ *Berakot*, 62 b.⁷ *Shevuot*, 6 b. Comp. 'Aruk, s. v. חרש, ed. Kohut, III, 506, and Wertheimer, קהלה שלמה, p. 16.⁸ *Shevuot*, 10 b, 12 b; Wertheimer, l. c., p. 17.⁹ *Giffin*, 84 a; Wertheimer, l. c., p. 18.¹⁰ *Horayot*, 13 a, below. Comp. 'Aruk, s. v. גנאי, II, 233, and Harkavy, 195.¹¹ *Horayot*, 13 b, below. Comp. 'Aruk, s. v. קמר, where Sherira's Responsum is quoted.

(Fragment 90 ; leaf 2, recto.)

מנחות¹ ;
 והא דגרסינן במנחות אמרי ליה יוחני
 פסחים² יא
 דאמרינן בפסחים בני חבורה נכנסין
 בכורות יג
 ודאמרינן בבכורות משה שתנה ותל³ . . .
 יומא יד
 דאמרינן בהוציאו לו מדינא בההיא קר . .
 יומא⁴ טו
 חוץ מבפנים בחדא זימנא גמר
 שתי שאלות אחדת
 משקין⁵
 אלעלופה וסאיר אלאטעמה
 ערכים
 וסאלת איצא ען אמר אלערלה
 שאלה לדוסא גאון זל שבת⁶
 פי יציאות השבת שתי
 שאלה לגאון זל בתרא
 ראובן תזוג אבנה שמעון
 נסכה בדורה ונסכה ברודים ונסכה . . .
 מחילה ומעשה כתב מן מרב נחום אלחזן⁷ . .
 אלבריאני⁷

¹ *Menahot*, 85 a. Comp. 'Aruk, s. v. יוחני.² *Pesahim*, 89 b, below ; Wertheimer, l. c., p. 19.³ The text seems to be corrupt. Moses is mentioned twice in *Bekorot*, in 44 a and 45 a, but the words following משה give no sense.⁴ *Yoma*, 57 a.⁵ *Mo'ed Katan*, 12 b.⁶ *Shabbat*, 2 a.⁷ Read אלבראני, as in Fragment 105, Responsum 8. Baradan is a suburb of Bagdad ; see *Yaqut*, I, 552. The ב over אלחזן is the remnant of בראד, referring to *Baba Batra*, 147 b.

(Fragment 90 ; leaf 2, verso.)

שאלה לגאון זל ואב זל ערבי
 ושאלה אכר'יהי¹
 כתובות²
 המשרה את אשתו על ידי שליש
 למרב חזקיה בן שמואל
 ראש סדר נכד פלטוי
 ראש הישיבה מנחה
 שלוחה למרב בהלול
 בן מרב יוסף זצל³ בתרא⁴
 הנך עיזי דאכלו חושלא בנהדרעא
 אלדרג כאמס
 שאלות מרב אלחנן בן שמריה זצל
 א לרבנו שמואל הכהן גאון זל ביצה⁵
 הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר
 ב בתרא⁶
 אמר רב נחמן אמ שמואל בורקין לגיטין ולקידושין
 ג פסחים⁷
 על מה שבערב פסחים גער באומה זו
 ד ביצה⁸
 רבה ורב יוסף דאמרו תרויהו סחופי כסא

¹ The dots are to indicate the reading אכרי והי.² *Ketubot*, V, 8. Comp. the Geonic collection, גמרה גנוה, 73.³ *Baba Batra*, 36 a ; 'Aruk, s. v., reads חושלי.⁴ *Beḥah*, 15 b.⁵ *Baba Batra*, 156 a.⁶ *Pesahim*, 118 b ; Responsa of the Geonim, ed. Lyck, no. 13.⁷ *Beḥah*, 23 a, top.

(Fragment 103 ; leaf 1, verso.)

א לרבנו האי גאון זל קידושין ובתרא¹
נהנו בני קירואן מימות אבותיהם ועד עכשיו
ב בתרא²
ראובן מהלך על רגליו בשוק ובקש לכתוב
ג והדה אלשאלות לך דוסא גאון חולין
אלאספאריה ערבי
ד חולין³
אלנקאנק ערבי איצא
ה שרירא גאון מנחות⁴
פי עמל אלציצית
ו בתרא⁵
ז מן אעתל עלה ווצא בוציה
ח מיצעא⁶
פסק דין ידבר פיה חכם אלשפעא פי מא
ט מיצעא⁷
פי פלגא מלוה ופלגא פקודין
אלדרג אלסארם
שאלות בני ואדי אלקרי לרביו שרירא
י גאון והאיי אב זל בתרא⁸
אמ' רב פפא דיקלא ואלום ארעא ואסיק

¹ *Kiddushin*, 47 b ; *Baba Batra*, 76 b ; Harkavy, 199.² *Baba Batra*, 132 b ; Harkavy, 220.³ *Hullin*, 61.⁴ *Menaḥot*, 40-43. This Responsum is found in MS. among the Cambridge Genizah fragments.⁵ *Baba Batra*, 46 b.⁶ *Baba Meṣia*, 108 b. Comp. Cassel, תנ"ך, 9.⁷ *Baba Meṣia*, 104 b. Comp. *Responsa*, Coronel, 5.⁸ *Baba Batra*, 124 a ; Harkavy, 101.

(Fragment 103; leaf 2, recto.)

כתובות¹

והא דאמ' ריש לקיש המוציא שם רע על

לח' שנה²

פיר' גמ' דהא מתניתין התוקע לתוך הבור

לח' פי אל מנתכלה איצא

המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון³

מ'

ועל דבר'נז' אשר אמרנו בענין המתרגם פסוק⁴מא' משקין⁵

הא דשלח רב יצחק בר יעקוב בר גיורי מש'

ר' יוחנן אפעלפי שאמרו כלי פשתן אין בהן

מב' שבת⁶

אם אתה מקנימני גזרני מומאה אפעל

מז' חגיגה⁷

הא דאמור רבנן והשתה דנפקא לי מן ולמקצה

מז' סוף גזירות⁸

הא דתנן אמ' ר' יוסי והלא אין מורה אלא

מז' כתובות⁹

הא דתנן ר' יהודה או' אפילו עני שבישר' לא יפחות

מז' שבת¹⁰

והא דאמור רבנן ואם הוציא והכנים בשוגג

מז' שבת¹¹

הא דאמור רבנן מניחין מיחם על גבי

¹ *Ketubot*, 44 b; Harkavy, 247.² *Rosh ha-Shanah*, 27 b (Mishnah).³ *Baba Me'zia*, 81 b-82 a; *Responsa Mant.*, 65.⁴ *Kiddushin*, 49 a; Harkavy, 248.⁵ *Mo'ed Katan*, 18 a, below; Harkavy, 249.⁶ *Shabbat*, 17 a; Harkavy, 250.⁷ *Hagigah*, 12 b on the top.⁸ *Nazir*, 66 a (Mishnah).⁹ *Mishnah, Ketubot*, IV, 4.¹⁰ *Shabbat*, 6 a.¹¹ *Ibid.*, 51 b.

(Fragment 104; leaf 1, recto.)

קג . . .
 דאמרינן ויציאת מצרים גופה מנלן . . .
 קד סנהדרין¹
 הא דתניא מעשיה ברבן גמ' שהיה יושב על גבי
 קה שבועות²
 תנן הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה
 קו נדה³
 הא דאמ' זעירי מעת לעת שבנדה עושה
 קז בכורות⁴
 דתנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשרי
 קח בכוזות⁵
 הא דתנן הקדח פסול ואמר רבא
 קט מיצעא
 ראובן אמ' לאשתו אל תדברי עם פלונית
 קי זבחים⁶
 כל הזבחים שקיבל דמן
 קיא מיצעא
 ראובן הלוח לשמעון אלף וחמש מאות זוזים⁷
 קיב . . . ביצה (?)
 מבח שנישע^ב שלא יתן (?) כל בשר כל

¹ *Sanhedrin*, 11 b.³ *Niddah*, 5 b.⁵ *Ibid.*, 43 b.⁷ Müller, ג"מ, 13.² *Shebuot*, VII, 7.⁴ *Bekorot*, 59 a.⁶ *Zebahim*, II, 1.

(Fragment 104 ; leaf 1, verso.)

קין בכורות¹
 הא דשאל קונטרקוס הגמון את רבן יוחנן
 קיד זרה²
 פשמו הישמעלים על . . . הרומים
 קיה מיצעא
 ראובן שיגר עם שמ' משי מאיי סיקליה
 קיו קידושין³
 ראובן קידש בתו קטנה לבן שמ' קטן
 קיו שבת⁴
 הא דאמ' רבא עור בהמה טמאה
 קיח שבת⁵
 הא דאמ' רב היסדא כתב שבלוחות
 קיט חולין⁶
 הא דתניא כולן מוכרות
 קכ כתובות
 הא דתנו רבנן אחד נכסים שיש להן אחריות
 נמים⁷
 קכא כתובות
 תאני שילא שלש מידות בנערה
 כתובות⁸
 קכב
 זה אז זה כתב ידי

¹ *Bekorot*, 5 a.² *Abodah Zarah*, 8 b ; Harkavy, 45.³ *Responsa Mant.*, 167.⁴ *Shabbat*, 28 a.⁵ *Ibid.*, 104 a.⁶ *Hullin*, 95 a.⁷ I do not find this passage either in *Gittin* or in any other place, but perhaps this was the reading of the Gaon in *Gittin*, 65 a. Comp. also Müller, *g'mi*, 97, and *Niddah*, 46 a.⁸ *Ketubot*, II, 4.

(Fragment 104 ; leaf 2, recto.)

פסחים קסד
 הוא הדין לערלה בשתים שלש
 פסחים קסה
 הא דתנן רביעי גומר עליו את ההלל
 ברכות קסו
 יחיד המתפלל ואו' יוצר אור כאשר
 שבועות קסז
 הא דתנן היו שניהן חשודין חזרה שבועה
 קידושין קסח
 מצינו נוסחאות כתוב בהן אותיות ובעת
 בתרא קסט
 הא דאמ' מר בריה דרב יוסף משמ' דרבא בכור
 בתרא קע
 הא דתנן ר' יהודה⁷ או' התחתון נותן את
 בתרא קעא
 הא דאמ' רב אחא בר אדא מש' דעולא תחתון
 דמאי⁸ קעב
 מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר
 כתובות קעג
 יש תקנה למדינתנו שכל אשה שמת בעלה

¹ *Pesahim*, X, 7.² *Berakot*, 21 b ; comp. *Seder R. Amram*, 4 b, below, and *Maimonides Yad, Tefillah*, VI, 17.³ *Shevuot*, VII, 4.⁴ *Kiddushin*, 47 b.⁵ *Baba Batra*, 142 b.

⁶ *Baba Me'zia*, X, 2, and the following passage is from *Baba Me'zia*, 117 b. We thus have two passages belonging to our *Baba Me'zia* quoted from *Baba Batra*. This can hardly be explained as a repeated copyist's error. We seem to have here a striking endorsement of the theory advanced by Dr. D. Hoffmann (*Berliner and Hoffmann, Magazin*, VI, 116-117), that what appears in our texts as the last chapter of *Baba Me'zia* is in reality the first chapter of *Baba Batra*.

⁷ Our texts have יסח instead of יהודה.⁸ *Demai*, VII, 8.

(Fragment 104 ; leaf 2, verso.)

הדא מא פי אלנו
אלתאני דכר מא
פי אלנו אלתאלת
והו דרנ ואחד איצא
נסכה בכמ אלכהן שצ
שאלית מר יעקב בן מרב נסים לרבנו
א שרירא גאון והאיי אב זל כתובות¹
הא דאמ' שמואל אין בין נערות לבגרות
ב יבמות²
מצינו בפירוש מרב אהרן דאמ' דשטר מיאון
ג כתובות³
אשה שגרשה בעלה והחזירה לאלתר
ד כתובות⁴
נהנו רוב אנשי מקומנו שכותבין בכתובתן נאמנות
ה בתרא⁵
בארי⁶ שכתב כל נכסיו לאשתו
ו כתובות⁷
הא דתנן קמנה שהשיאוה אמה או אחיה
ז גמים⁸
הא דתנן נשתתק אמרו לו נכתוב גט

¹ *Ketubot*, 39 a ; Harkavy, 74.² *Yebamot*, 107 a.³ *Ketubot*, 82 b ; *Responsa Mant.*, 179, 3"ש, IV, 12 ; 55 a ?⁴ Harkavy, 224.⁵ *Baba Batra*, 131 b.⁶ i. e. שכיב מרע and who is not a פרי.⁷ *Ketubot*, XI, 6 ; Müller, ג"מ, 12.⁸ *Gittin*, VII, 1.

(Fragment 105 ; leaf 1, recto.)

כז קמא וקירושין¹
 וכתבת כי מצא בתשובות אנשי
 קאבם ישנה לשבירות מתחלה ועד סוף
 כד משקין²
 יש מי שאו' אסור לאדם לעשות אירוסין
 כה מיצעא³
 וחמרא בד תליסר מגאני
 כו ברכות וסוכה⁴
 תרנימא הכי אמרינן כסנן שלמיני מתיקה
 כז תעניות
 ובתענית יוש⁵ יז באדר רגילין אנו לנפול
 כח תעניות⁶
 ולענין לעזרה אבל לא לזעקה
 כט פסחים⁷
 ודרבא בר ליואי : דאיתיביה לרבא היא
 ל מיצעא⁸
 והכין אמרין רבואתא קדמאי דהל כר װ
 יהודה דאמ' אם היתה מדה יתרה
 לא בתרא⁹
 אשכחן למקצת נאונים מי ש[אין לו] שתי שערות
 לב מיצעא¹⁰
 והמפקיד מעות אצל חנווני הל כר יהודה

¹ *Kiddushin*, 48 a, last line ; *Baba Kama*, 99 a.² *Mo'ed Katan*, 8 b.³ מיצעא is a copyist's error for פסחים ; cp. *ibid.*, 107 a, and 'Aruk, s. v.⁴ *Tosefta Berakot*, IV, 1 : *Sukkah*, 27 a ; cp. 'Aruk, s. v.⁵ Read יים.⁶ *Taanit*, 19 a.⁷ *Pesahim*, 40 b.⁸ *Baba Me'zia*, III, 7.⁹ Harkavy, 205.¹⁰ *Baba Me'zia*, III, 2.

(Fragment 105 ; leaf 1, verso.)

אלדרג אלתאסע

שאלות מרב יהודה בן מרב יוסף לרבנו
 א האי גאון זצ"ל זרה
 ונדנא לסידנא ראס אלמתיבה זל מסלתין¹
 פי גראד סליק אלגוים

ב זרה
 ח אלמסלה אלתאניה אלואעלה עלי יד מרב

ג שוטה²
 אדא צלת אלגמאעה ולם יכן באלחצרה כהן

ד תעניות³
 אדא גור ריים אלמוצע עלי אלגמאעה

ה משקין⁴
 אדא אמר הדא אלריים בנידוי אנסן

ו ברכות
 אדא בארך שליה צבור פי לילה אלאחר

ז משקין⁵
 רסומנא פי יום ט' באב הל יגדי בתגייר

ח תעניות
 ראינא מרב נחום אלחזן אלברדאני קטע עלי

ט פסחים⁶
 אדא יום י"ד פי ניסן יום אלסבת יגוז

י מיעצא
 אדא חלף אנסן לא יאכד קנין אבדא

ענדנא פי אלכניסה מוצע מיוחד ללאבילים

¹ Harkavy, 207.² *Soṭah*, 38.³ *Ta'anit*, 14 a, bot.⁴ *M. Kaṭ.*, 17 a.⁵ *M. Kaṭ.*, 23 a.⁶ Ibn Gaṣet, ט"ז, I, 23, bot. ?⁷ *Pesaḥim*, 65 b.

(Fragment 105 ; leaf 2, recto.)

ג
 ארא כאן ראש חדש בחול ולאין יקאל אלהינו
 ד כתובות
 אמראה שבת מן זוגהא אנה יקדר פי
 ה תעניות¹
 קיל אן באלשם לא יתעשון אלתאמן אכר נהאר
 ו נדה
 ארא נאם בעל קרי עלי משכב נדה
 ז נדה
 משכב נדה זב זבה ומושבם
 ח יבמות²
 אלחליצה איגוז יכון מן אלה' אלחאצ'רין אלאב
 ט יבמות³
 ארא אמתנע אליבם מן אליבום ואלחליצה
 י
 אלרי פי אפואה אלנאם אין טומאה ממת
 יא יבמות⁴
 ארא ולד ממזר פי כם יכתן מן אלנאם
 יב שבת⁵
 ארא נסי אלכתאן סכין אלכתאנה יום אלסבת
 יג בתרא
 ארא כאן בין ידי צבי לם יבלג אלחכליף

¹ Deals with מעסקה, *Ta'anit*, 30 a.² *Yebamot*, 101 a.³ *Comp. Pardes*, 23 c.⁴ *Comp. Tur.*, II, 265.⁵ *Shabbat*, XIX, 1.

(Fragment 105 ; leaf 2, verso.)

יד גמים¹
 אן צאחב אלהלכות גדולות קאל . . שפוסל
 מו שבועות
 ראובן מאלב שם בדינרין ונצף וכתב
 יז גמים¹
 החוננים הישמעאלים לא יבואו למצרים
 יז גמים²
 ראובן והב רבע לה לשמ' מתנה גמורה
 אלדרג אלתאני עשר
 שאלות לרבנו האיי זל
 א וצלתה מן אלבצרה בתרא³
 תלאמדה גלסו פי דאר ראם מתיבה סורא
 ותנו מעה המוכר את הבית לא מכר
 ב בתרא³
 ומכתשת קבועה אבל לא את החקוזה
 ג ו ד בתרא³
 בעד הלסית⁴ ומצולה
 ה בתרא³
 ים וממל שנשאו ונתנו
 ז בתרא³
 על האמור בתלמוד מן התוספה תנו רבנן
 המוכר את בית הבד מכר את הסירים⁵

¹ Harkavy, *Responsen*, 312.² *Ibid.*, 313.³ *Baba Batra*, 65 b-67 b.⁴ Our texts have חולסית ; Rabbinovicz records also חולסית and חולסית.⁵ Read נסרים ? Comp. Rabbinovicz, ad loc.

NOTE.

In the JEWISH QUARTERLY REVIEW, XVII, 281, I omitted an Arabic Responsum from Fragment IV, leaf 6, verso, having been led to suppose that it was one of a group of like Responsa, which I had expected to produce all together. I now find it to be an isolated specimen, and therefore am constrained to add it as an appendix to the present article. The original Arabic text and a Hebrew translation¹ follow herewith:—

לרבנו האי זל

סיאלנא ען אלוה הל יגוז לה אן ידכל אלי אלכניסה פי אוקאת אלצלאה פדכרנא
אנה יגוז אן ידכל אלי אלכניסה פי וקת אנתמאע אלציבור ואלצלאה לכנה
י[פרד לה] מוצע ולא יכון מלתוקא באלנאם פי וקת אנתמאע אלציבור
ואלצלאה לכנה יפרד לה מוצעת² שיא יכון וחדה נאלסא עליה ולא יכון
מזינא בל יכון שעתא פי זיה ומן יראה קד אקבל אלי חיתוהו ממון לא יערפה
אן יכון נאעלא יחדרה מן אלאלתואק בה אלי אן יתפצל אללה בוהוב עאפיתא
וטוהארתה ויגוז לה אלתוויג ולא יחרם דלך

Hebrew Translation.

וששאלתם על הוב אם מותר להכנס אל בית הכנסת בזמן התפלה.
כבר זכרנו שמותר לו להכנס אל בית הכנסת בזמן התקבץ
הצבור ובזמן התפלה. אבל יחד לו מקום ואל יהי לו מגע עם
האנשים בעת התקבץ הצבור ובזמן התפלה. אבל יחד לו
איזה דבר שישב עליו בלברו. ואל יקשט את עצמו אלא יהא מנוול
במראהו. ואם יראה איש אשר לא יכירהו שיתקרב אליו יתחיל
להזהירו לבלי נגוע בו עד אשר ירחם אלהים עליו ויחזירהו
לבריאותו ולטהרתו. ומותר בנשואין³ ואין אסור בו

¹ I beg to acknowledge my indebtedness to my friend and colleague, Dr. I. Friedlaender for his kind assistance in translating the Arabic into Hebrew.

² The copyist, under the influence of the preceding line, wrote 'מוצע' instead of שיא, but noticed his error in time.

³ The Arabic text has הויג "marriage," and according to it I have נשואין in the Hebrew. But perhaps הויג = Aramaic נויג, which in later Rabbinic is used in the same sense as השמיש המטה. The question put to the Gaon would then have some justification, as there are cases where a person in a state of impurity is אסור בה"מ. Comp. *Mohd Katan*, 15 b, and Pinsker, ל"ז, supplement, p. 32, below.

VIII.

FRAGMENT 2634, MS. Heb. C 18, ff. 35-38, Bodl. This fragment consists of a quire of four leaves, written in Syr. square characters, 4to, vellum. Though the writing is largely obliterated, the missing portions can readily be supplied, as will appear from an examination of the dotted words in the appended copy of the fragment. It must have belonged to a collection of Geonic Responsa, eight of which are preserved in our fragment. No author is mentioned, the seventh alone being elsewhere ascribed to Sherira, and the only indication of the time of the fragment is afforded by the reference made to the Gaon Zadok (about 823), leaf 38, recto, line 10.

The first Responsum in this fragment deals with a peculiar modification of the law of dowry and jointure, as it was developed in certain places outside of Babylonia. In these places it was customary for the bridegroom to sign a contract in which his future wife's dowry, together with such gifts as he himself made to her at their marriage, were set down and appraised greatly beyond their actual value¹, and the provision was made that, on the decease of the husband, or in the event of divorce, the woman was to receive the fictitious amount therein mentioned. This practice led to much litigation, and in many cases worked injustice to the heirs of the dead man. The Gaon, questioned as to how the real value was to be determined, advised strongly that the custom, which he describes as "robbery" and "deception," be entirely abolished, and the practice prevailing in the academies of Babylonia and in the places under their jurisdiction be adopted in its stead. The Gaon feels so strongly upon the subject that he quotes the form of contract in use in Babylonia. As this is probably the oldest form of the כתובה containing a jointure provision, it deserves to be translated here.

¹ Comp. שער דרך, p. 56^a, No. 16: וזק העיר בכתובותיהם פעמים שמכנסוהו : 16. בנדוניא דבר מועד וכותבין להן ממון הרבה כפלי כפלים במה שהביאה.

After an introduction, in which he lays stress upon the fact that the appraisal of the articles mentioned in the contract is strictly in accordance with their real value, the Gaon continues (leaf 35 verso, lines 7-13): "And this is the dowry which she brought to him: jewellery and ornaments of such and such value; wearing apparel of such and such value; and pillows and bedding of such and such value; and N. N. [the bridegroom] has consented to add to the prescribed marriage portion [כתובה] silk of such and such value; necklaces (?) of such and such value; wearing apparel of such and such value; and garments of such and such value. The above-mentioned N. N. takes upon himself and his heirs after him the obligation to pay out the value of this marriage portion, together with the addition made by himself. And this dowry has been delivered to the bridegroom, and it has been clearly seen [by the witnesses] that its value is exactly as herein set down."

The second Responsum likewise deals with the law of dowry. The Gaon was called upon to decide a case in which a creditor lays claim to the dowry of the debtor's widow. The peculiar feature was that though at the time of the man's death the husband and wife lived in harmony, there had been a quarrel, on account of which the woman had carried away, out of her husband's house, all granted her by her dower rights, and had deposited it with a third party to secure it against her husband. After this occurrence the man contracted a debt, and then happened his death, the dowry articles all this time remaining in the safe-keeping of the appointed guardian. The Gaon decides that the creditor cannot claim them in payment of the money owing to him, in view of the fact that the debt owing to the woman, that is, her dower rights, antedated the debt owing to him. He states explicitly that this decision was not influenced by the fact that the dowry had been deposited outside of her husband's house; in all cases the widow is the preferred creditor.

The third Responsum treats of a case classified as usury. Peddlers were in the habit of bartering junk, flax, wool, &c., purchased in the city, for wheat, barley, and other country produce. The wares they carried with them to the country were purchased with borrowed money, and they stipulated to repay the debt in kind: for a certain sum loaned the creditor would receive a number of measures of wheat, or other produce. In the interval between the contracting of the debt and its payment on the return of the peddlers, the price of natural products would rise, the benefit of the augmented market value accruing, however, entirely to the creditors, and not at all to the peddler-debtors. The Gaon condemned the practice as usurious, and decided that an arrangement for the payment of a debt in kind was permissible only if the produce was at hand.

The fourth Responsum deals with the law of slavery. If a Jewish master has had a Christian slave for a twelve-month, and his efforts to induce him to accept Judaism have been unavailing, he must dismiss him. The same decision occurs in several other Gaonic Responsa not identical with ours¹.

The fifth Responsum warns against resorting to a legal fiction in order to evade the law of Sabbath rest, even as applying to domestic animals. A man is not permitted, the Responsum says, to lend his cattle to a non-Jewish neighbour, who will make use of them, over a holiday or a Sabbath; nor is he permitted to dispose of them by mock sale, for if the law refuses to countenance a legal fiction in the case of usury and castration, surely the Sabbath law, which transcends these in importance, must be guarded against even the shadow of an infringement. Though this is a subject frequently dealt with in the Geonic Responsa literature², yet the Responsum under discussion occurs in no other place.

¹ Comp., for instance, צ"ע, p. 26^a, No. 21; Müller, משפח, pp. 127, 132, 215, and 270.

² Comp. הלכות שפיכות, ed. Müller, p. 66, No. 125, and קהלה שלמה, pp. 16-19 of the Introduction, and pp. 52-62 in the body of the book.

The sixth Responsum deals with two phases of the law of slavery. It decides, first, that an oral declaration before witnesses, by the master, that a certain slave belonging to him has been manumitted, is binding upon the heirs of the master; in case he should die before he writes the bill of emancipation, they are compelled to give the slave his liberty by executing the written instrument. In other words, in Jewish law the execution of the bill may be but a second step in the process of manumission, the first step having been the oral declaration before witnesses. Furthermore, the manumission of a slave, whether by oral declaration or by a written instrument, need not be in Hebrew; any other language will do as well. In substantiation of this decision, the Gaon refers to an interesting historical fact. He tells us (leaf 38, recto, lines 7-11): "It is related of Nathan ben Shahriar¹, a member of the family of the Exilarch, that on his death-bed he issued the order, in Arabic, that his male slave N. N., and his female slave N. N., were not to be owned by any one after his death. There were only these words, no formality customary in such acts was observed, and no written instrument was executed. The matter came before our lord, the light of our eyes, our master Rab Zadok Gaon, may his soul rest in Paradise, and he decided that according to law they must be set free, and he compelled the heir of Nathan, Shemaiah, who was the son of Isaac², the Resh Galuta, to write a bill of manumission."

The law of slavery is also dealt with in the seventh Responsum, the only one in our fragment found elsewhere, namely, in שְׁעָרֵי צֶדֶק, p. 26^b, No. 29, where it is ascribed to Sherira. The question considered is the sort of extraneous indications that may be accepted as proof of the emancipation of a slave in cases in which no bill has been made out. A man had sent a slave of his to school, and had had him taught the reading of the Torah and the Prophets, and

¹ Comp., Schechter, *Saadyana*, pp. 75-7.

² Usually known by his Persian-Hebrew name, אִשְׁקָרִי.

later the slave had been married with all the ceremonial observed at the marriage of a free man, as, for instance, the recital of the "seven blessings." On the death of the master, who left a young son, the slave insisted that these circumstances indicated his emancipation. The matter was brought before the court, which finally granted him his liberty, in order to secure to the heir the dead man's fortune, which had been entrusted to the slave. The Gaon considered the decision of the court not justifiable. That he had educated him and had his marriage ceremony performed as though he had been freed, had been reprehensible acts, but they could not be adduced as proofs of manumission. Reading of the Law before a congregation might have been accepted as such proof, but not mere ability to read the Scriptures.

The eighth Responsum is in an incomplete condition, and deals with the hermeneutic rule, שני בחובים הבאים כאחד אין מלמדין.

(Leaf 35, recto.)

עצמו בדין הוא שיכולין למחות על ידו ושכתבת מנהג שלנו כשאנו
 נוסאין אשה בשעת נישואין יתן לה אביה בגדים ותכשיטין ואנו שמין את
 הבגדים יתר על דמיהם ועומד חתן ונותן לה במתנה כך וכך זהובים ותחזור
 כלה וחשים אותן במתנה עם מה שהאביא¹ מבית אביה בנדוניה שלה
 5 ויכתבו עליו שטר בממון הרבה ושטר מחוזק ומקוים בקנין ויכתבו על
 החתן שטר מקוים ונעשה צאן ברזל אם מת תטול הכל כל מה שכתבו בכתובתה
 או לא או אם תתגרש שתטל הכל או לא או אם אמדה
 הזהובים הכתובים בכתובתה או תטול בגדים שהביאה מבית אביה ואם
 מן הדין שתטול מה שהביאה באיזה שומא תטל אותם בשומא דאשמאי בשעת הנשואין
 10 או במה שומין עכשיו אם תטל נדוניה שלה שלם ומפס
 בלבד מאתים כספים יליף מרנא כך ראינו שמנהג שלכם משונה ממה שנהוג
 בכל מקומות ישראל ואין מנהג רע ומכוער ממנהג שלכם
 ויש בו משום גזל ויש בו משום גנבת דעת . . שמתקהלים
 ויושבים זקני ישראל במסיבה וכותב אבי כלה בגדים מאה מנה במאה וחמישים
 15 ושוי אלף באלף וחמש מאות על חתן עשוק וכותבין שטר מקוים ומחוזק
 עליו מה אתם אומ' בנפשיכם ולא עוד אלא נותן לה אלף זוז במתנה ומעורבתן
 עם מה שנתן לה אביה וקורא אותן נדוניה ונדוניה שלה הוא לאחר שנתן
 לה אלף זוז קורא אותו נדוניה וחזרת וכותבת עליו שטר באילו ואילו וקורא
 אותו שלה אם כן לדבריכם הוא אין לו תוספה כלל לא כך אנו אומרין כמה
 20 פעמים בתלמוד² עיקר כתובה ותוספת כתובה היכן היא תוספת בתובה שלו
 ואם תאמר חוזר וכותב עליו זה שנתן לה במתנה אחר ממנו ויקרא על שמה

¹ Read שהביאה.² Ketubot, 90 a, and in many other places.

(Leaf 35, verso.)

ולא עוד אלא שחזרת וכותבת עליו בנדוניא אין אנו יכולין לדון בכך
ועוד כיון שיש שום שלשקר היאך אפשר לעמוד על שיעור שום זה
פעמים ששמן מאה במאה וחמשים ויש ששם מאה במאתים יש ששם
מאה במאה ושלישים כיון שאין הדבר באמת היא אין לו קיצבה לשום
5 של . . . היאך אפשר לפסיק הלכה בדבר מנהג בישיבות ובבבל ובכל
מקומות ישראל כן הוא משנתן לה אביה לכלה שמין אותו בעדים באמת
וצרק מה ששוין וקוראין נדוניא וכותבין בשטר כתובה ודין נדוניא
דהנעלת עלוהי מן דילה תכשיטין כך וכך בגדים כך וכך כרים וכסתות
כך וכך וצבי פלוני דנן ואוסיף על כתובתה שירי מן כן וכן פתיכתא¹ כבלי
10 מן כן כן מאני דלבושא שוי כן וכסויא שוי כין כין וקבל פלוני דנן
אחריות כתובתה דא ותוספתה עלוהי ועל ירתוהי בתרוהי ואיתתהנפק
נדוניא דא ליד חתנא וחזינע דשאוי הדין שומא דמפרש לעילא דכיון
דכתבין חכין בתרכן כד מגרש לה לא יכיל למיטען ומימר דלא הוה
שאוי ההיא נדוניא ההיא שומא דכתבי עלאי ואנא משתבענא ומפקענא
15 דאמרין ליה כבר מפרש בכתובה דשמניה ודאי שאוי ויהיב ליה כל דכת'
בכתיבה מיהא לית לה למשקל דיגרי עינא אלא שמין כל בגדים שלה ואפילו
בלאות שעליה דאמרין² אלמנה רב אמ' שמין מה שעליה ושמואל אמ' אין
שמין מה שעליה והילכתא כרב ואם היא מורדת אין לה אלא נדוניא בלבד
נוטלת כמות שהוא ויוצאה בין שישנו כמות שהן בן שבלו עד למחצה
20 ועד לשליש ועד לרביע³: ואם עשתה את נדוניה צאן ברזל על בעלה שמין
אותו בשעת יציאתה מביתה מה שחסרו נוטלתן בעיניהם והחסרון בין תיים⁴

¹ פתיכתא is certainly identical with פתיכתא, *Kiddushin*, 9^a, the meaning of which is, however, doubtful; comp. Rashi, ad loc., and 'Aruk, s. v. חמר (ed. Kohut III, 437). I think that כבלי in our text is the explanation given by a glossator to פתיכתא, which he takes to be a kind of necklace.

² *Ketubot*, 54 a.

³ *Ketubot*, 63 b, below, to 64 a.

⁴ Read ביניהם.

(Leaf 36, recto.)

משלם בעלה¹: ומנהג זה ששאלת אם מת תטול כל שכתב לה בכתובתה ובלבד שיהו
 בגדים שהביאה קיימין תטול אותן בעיניהם באותו שום שלעיל שמתחילה והפחות
 בין תיים² ישלמו יורשים וכן אם גרשה כך הוא הדין אבל אם מרדה אין לה אלא
 בגדים ותכשיטין שנתן לה אביה וששאלת ראובן שהיתה לו אשה ונפל קטטה
 ביניהם ונטלה בגדיה ותכשיטי הבעל והלכה לבית אביה אמרה מתיראה אני מבעלי⁵
 זה שיאכל כל מה שהבאתי מבית אבה ויפסיד כל מה שיש לי ואחר כך מוציאני
 מביתו ואין לו מה שאפרע ממנו אלא נפקיד בגדים ותכשיטין על יד שלישי שלא
 יטול אותם וצעה בעל בכך והשלישו אותם ועשה שלום עם אשתו ואחר כך
 לזה ראובן ממון מבני אדם ואכל ומת ובא בעל חוב לתבוע ממנו והאשה לתבוע
 כתובתה ונדרניה שלה: אותן בגדים ותכשיטין שהשלישו האויא תפיסה מחיים¹⁰
 או לא יש לו לבעל חוב לגבות מהן אלא או דילמא כיון דתפס תפס כך ראינו
 שאותו בעל חוב אין לו לגבות עד שתיגבה אשה כתובתה מפני שכתוב בשאלה
 לאחר שעשה שלום עם אשתו לזה ונעשה שטר כתובת אשתו קודם כמה שנים
 למלוה שלזה ושנינו³ מי שהיה נסוי⁴ ארבע נשים ומת הראשונה קודמת לשניה
 ושניה לשלישית ושלישית לרביעית אלמה כל דקאדים קאדים גאבי וקאמרינן¹⁵
 ברישיה⁵ מרקתני הראשונה קודמת לשנייה ולא קתני ראשנה יש לה שנייה
 אין לה מיכלל דאי קדם שנייה ותפס לא מפקין מנה שמעת מינה בעל חוב מאוחר
 שקדם וגבה מה שנבה גבה לעולם אימ' לך מה שנבה לא גבה ומאי קודמת לגמרי
 כידתנן בן קודם לבת שויה רבנן לבעל חוב מוקדם לגבי בעל חוב מאוחר כבן
 לגבי בת דכמא דאיכא בן לא שקלא בת בעלי חובות נמי עד דמשתלם בעל חוב²⁰
 ראשון לא גב בעל חוב שיני מידי מן חוב דיליה והכא ודאי אשה אי⁶ קודמת

¹ This view is not accepted by all the authorities, comp. Ashri, Nachmanides, and R. S. B. A. to *Ketubot*, 63 b-64 a, and Jacob ben Asher, *Tur Eben ha-Ezer*, LXXVII.

² בינתיים.

³ *Ketubot*, X, 5, 93 b.

⁴ נסוי.

⁵ *Ketubot*, 90 a.

⁶ Read ו.

(Leaf 36, verso.)

איזה הוא נשך¹

לפני בעל חוב הילכך תיפרע כל כתובתה ואם יותר הדבר יפרע בעלחוב וכיון
 דהבין הוא מה לי תפס מחיים מה לי לא תפס כלל בין כך ובין כך כתובה שלאשה זו
 קודמת לבעל חוב זה בין תפסה בין לא תפסה בין מקרקע בין מן מטלטלי ושאלת
 סוחרין מחורין בעיירות ובכפרים ומוכרין גרוטאות ופשתן וצמר ובשמים וקובצין
 חטים ושעורים ושעור ושאר דברים ונוטלין ממון מבעלי בתים על שעה ועל חמין
 ושעורין ופוסקין עמהן כך וכך קפיוז בדינר ונוטלין ממון וקונין מקח זה ומוכרין
 להן ומרויחין כשפורעין את הפירות הוקרו מותר לתן להן פירות או יתנו להן
 ממונם ובעלי בתים כבר עיכבו ממונם בידם זמן הרבה אם תאמר יחזירו להם ממונם
 לא ימצא להם ממון ותנעל דלת בפני לויין ואם יתנו להם כמה שפסקו אסור
 או מותר שמ ביוקר והרויח בעל ממון היאך נפסיק ביניהם כך הוא
 הדין בעלי בתים אילו שנותנין ממון לסוחרים אילו ופוסקין עמהן כך כך קפיוז
 בדינר אם בשעה שיתנו להם ממון ישנן לאותן חמין ושעורין בבתיהם ואפילו
 קצת מ שרוצין ואפילו כפליים דקאמרינן כולם יש לו מותר
 ואם אין להם בבתיהם אסור² דקאמרינן אין לו אסור והקילו חכמין בדבר זה דקא
 אמרינן³ אמ' רב הונא יש לו סאה לזה סאה סאתים לזה סאתים ור' יצחק אמ' אפילו
 אין לו אלא סאה⁴ לזה על זה כמה כורין והלכה כר' יצחק דקאתי ר' חייה כואתיה
 דקאמרינן תאני ר' חייה לסיועיה לר' יצחק טיפת יין אין לו טיפת שמן אין לו
 הא יש לו לזה עליה כמה טיפין אבל ודאי כדבר זה מלוין להן זהובים ואחר כך
 הולכין לעיירות וקובצין חטים ושעורין ושאר מינין אסור לעשות כן שריבית
 גמורה היא ואפילו יש להם לסוחרים על אנשים בעיירות ובכפרים חטים ושעורים
 ועדאן לא גבאום ולא קבצום אסור ללות עליהן ולקבץ דמיהן דקאמרינן אמא⁵

¹ These three words at the top of the page are written by a later hand, evidently a memorandum, referring to the chapter נשך of the treatise *Baba Mezia*, treating of the laws of רבית, under which the Gaon classifies the case put to him.

² *Baba Mezia*, 63 a.

³ *Baba Mezia*, 75 a.

⁴ This is the reading of different MSS. of the Talmud, the printed text reads: ר' יש לו סאה; comp. Rabinowicz, *var. lectiones*, ad loc.

⁵ אמר.

(Leaf 37, recto.)

ראבא האי מאן דיהב זוזי לקוראה וקא אזלן שערי שער' ארבעה וקן ליה
 הוא חמשה חמשה אי אית ליה שרי ואי לא אסירי פשיטא לא צריכא דאית ליה אשראי
 מהו דתימא כי עד שיבוא בני או עד שנמצא המפתח דאמי ושרי קמש' לן כיון דמחסרן
 גוביאנא אסירי¹ ואפילו מאן דאית ליה פירי בארעיה וקא מיוזבנין בחד שיעורא אסור
 5 למיקץ ליה למלוה טפי מן ההיא שיעורא דאמ' ראבא האי מאן דיהב זוזי לגינאה
 למיזבן קארי וקאמיוזבנין עשרה קארי בני זרתא וזרתא ואמל' יהיבנא לך עשרה בני
 גרמידא גרמידא דאי איתנין בההיא שעתא שרו ואילא אסור פשיטא מהו דתימא
 כיון דמימילה קאראבי שרי קמש' לן כיון דליתנין בעידנא דקא שקיל זוזא אסור²
 ואם תאמ' משום דעיכבו ממונם בידם אם כן אנר נטר לי קאשקלן האמ' רב נחמן
 כללה דריביתא כל אנר נטר לי אסור¹ מן הלן טעמי דינא הוא דמהדרי להון ממונא
 10 בעיניה או דפסקין בהדיהון כי היכיך דניחא קמי שמיא וקאים תרעא לעלמא
 דקא אמרינן לזין על שער שבשוק וכן הלכה ומי שיש לו עבד נצרי וגילגל
 עמו שנים עשר חדש ולא רצה למול אסור לו להשהותו ומוזכרו לאלתר
 דאמ' ר'³ יהושע בן לוי הלוקח עבד מן הגוי ולא רצה למול מגלגל עמו שנים עשר
 15 חדש וחוזר ומוכרו לגוים וכך הלכה ואי קשיא לך אמרוה³ רבנן קמי דרב פפא כמאן
 דלא בר' עקיבא ההיא דר' עקיבא סובר לא מקיימין כלל דתנו רבנן מקימין עבדים
 שאינן מולין דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא או' אין מקיימין דאפילו שנים עשר חודש
 אין מקיימין והלכה בר' יהושע בן לוי ואסיר ליה לישראל להשכיר בהמתו לגוי
 לרכוב עליה בין ביום טוב בין בשבת מפני שמצווה ישראל על שביתת בהמתו
 ושורף וחמורך וכל בהמתך
 20 כעצמו שני' אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך וכתוב למען ינוח שורך
 וחמורך וכ' ולהערים ולמכור בהמה לגוי מערב שבת ולחזור וללוקחה למצוא

¹ *Baba Me'zia*, 63 b, the text of the Talmud as given here differs from the printed one and also from the reading found in MSS. Notice especially ראבא instead of נחמן, and comp. *Tosafot*, s. v. ואמר.

² *Baba Me'zia*, 64 a.

³ *Yebamot*, 48 b.

(Leaf 37, verso.)

שבת אסור אסור גמור השתא הערמת ריבית שאסור ממון הוא ואסור¹ סידוס
 בחוצה לארץ שהוא אסור קל הערמה דילהין אסור² הערמה דשבת דאסורה
 אסור חמור ומוזהרין עליה בכל התורה על אחת כמה שהערמה אסור וששאלת
 אדם בארי³ שאמר לשני עדים היו עלי עדים ששיחרתי את עבדו זה ואת שפחתי
 5 זאת בפניהם ולא קנו מידו ולא כתב להם גט חירות וש לו לחזור עליהם ולהשתעבד
 בהם או לא קנין מהני בגט חירות או לא אי נמי כתב להם בלשון ישמעלים שפחתי
 זו ועבדי זה הן בני חורין ואין בו קנין יצאו לחירות או לא כך ראינו דקנין מהני
 בגט חירות טובא ולמאי הילכתה דאי קני מיניה כותבין גט חירות ואי לא קני מיניה
 אי אמר אית לכון רשותא למיכתב גט חירות כותבין ואי לא לא כותבין אבל
 10 לחזור ולהשתעבד בהם אינו יכול ויצאו לחירות מאי מע' כיון דאמר לעדים היו
 עלי עדים ששיחרתי את עבדי ואת שפחתי זאת מאלתר דנפקו להו לחירות
 דקאמרינן⁴ כיאתא רב דימי אמ' ר' יוחנן מי שאמר בשעת מיתתו פלונות שפחתי
 אל ישתעבדו נה לאהר' מותי כופין את היורשום וכותבין להם⁵ גט שחרור ואמרינן⁴
 אמ' אמימר
 המפקיר עבדו ומת אותו עבד⁶ אין לו תקנה אמל' רב אשי לאמימר וה' כי אתא רב
 15 דימי אמ' ר' יוחנן⁷ מי שאמר בשעת מיתתו וכו' אמל' אמימר דרב דימי טעותא
 היא אמל' ר' אשי מאי טעותא דלא אמ' בלשון שחרור האמ' בלשון שחרור הכי
 נמי דהאוי בן חורין ואמרינן⁴ דסקרתא דעבדי דאיזדבין לגוים כלו מארואתהו
 בתראי אתו לקמיה דרבינא אמ' להו¹⁰ איזלו הדרו על בני מרואתכון קמאי די
 דיכותבון לכון גיטא דחירותא אמרו ליה רבנן דרבינא והאמ' אמימר המפקיר
 20 עבדו ומת אותו עבד⁶ אין לו תקנה אמ' להו רבינא אנא כרב דימי סבירא לי
 אמרו ליה והא דרב דימו טעותא היא אמ' להו ומאי טעותא רלא אמ' בלושון שחרור

¹ *Baba Mezia*, 62 b.² *Baba Mezia*, 90 b ; instead of אסור read אסיר.³ אדם בארי is one who is not a כרע שכבי כרע, concerning whom reference is made further on, line 12.⁴ *Gittin*, 40 a.⁵ Read לה.⁶ The editions of the Talmud read העבד.⁷ From מי till אמימר is missing in the editions.⁸ דא אמרה = רב אשי.¹⁰ Editions : וילו אהדרו אבני מרואתא קמאי ויכתבו לכו.

(Leaf 38, recto.)

האמ' ¹ בלשון שחרור הכי נמי: שמעינן מן הלין שמעתתא דכיון דר' יוחנן ורב
אשי ורבינא דבתראי אינון ² הכין קאמרינ דכי אמ' בלשין שחרור יצא לחירות
הילכתה כואתיהון וליתה לדאמימר דאמל' ³ לרב אשי אנא כשמואל בר יהודה
סבירא לי הילכך אדם זה שאמר לשני עדים היו עלי עדים ששיחרתי את פל'
5 עבדי ואת שפחתי זאת יצאו לחירות וכופין את יורשיו וכותבין להן גט
שחרור: וששאלת אי נמי כתב להם בלשון ישמעלים הן בני חורין ואין קינין
יצאו לחירות אולא: כך היה מעשה באחד מן בני נשיאה ושמו נתן בר שהריאר
והיו לו עבד ושפחה וצוה ואמר פל' עבדי ופל' שפחתי לא ימליכהום אחד מן
בעדי ⁴ ולא קינין הוה ולא גט חירות הוה ואתא לקמי אדונינו מאור עינינו מר רב
10 צדוק גאון ניחא נפשיה בגן עדן ופסק להו דינא דיצאו לחירות וכפייה ליוורש
דנתן שמעיה בריה דיצחק ראש גלותא וכתב להון גיטא דחירותא וששאלת
ראובן היה לו עבד ושפחה והולידו בן עמד ראובן נטל את הבן והכניסו לבית
הסופר וקרא תורה נביאים והיו אותן עבדים ושפחות ⁵ משמשמים את אדניהם
והיה ממון האדון ביד העבד עמדו עשרה מישראל וברכו לעבד ושפחה
15 שבע ברכות בפני האדון ולא אמר להם כלום והולידו בנים לאחר מכן ולא אמר
האדון אתם בני חורין ולא כתב להם גט חירות ומת האדון ועמדו בית דין ועשו
פשרה עם העבד שלא יאבד ממון המת וכתבו לו גט חירות ויש לו לאדון בן קטן
כשיגדול הבן יכול להחזירו לעבד לעבדות או לא אותה ברכת חתנים מועלת
להם או לא: וגט שנתנו להם בית דין מועל להם או לא כך ראינו שאותו הבן
20 ישכניסו רבו לבית הספר וקרה תורה נביאים לא יפה עשה רבו שלימדו תורה

¹ הא אמרה.² The words ר' אשי ורבינא דבתראי אינון refer to only.³ Giffin, 40 a.⁴ Arabic: لا يملكهم أحد من بعدى.⁵ Read והיו אותו העבד והשפחה.

(Leaf 38, verso.)

דאמ' ר' יהושע בן לוי אסור לאדם שילמד את עבדו תורה¹ מיהא אף על פי שקרא תורה ונביאים עדאן² עבד גמור הוא ואם תאמר דקא קשיא היא דתניא³ או שקרא שלשה פסוקין בבית הכנסת לא יצא לאחרות⁴ היתיר⁵ מיכין יצא ההיא כגון שקרא בספר תורה בעת תפילה בפני ציבור דההוא ודאי כיון דצלי בהדי בעשרה וקרא בספר תורה אמרינן דשווייה רביה בן חורין מירי 5 דהוה אתפילין דקא אמרינן³ בשרבו הניח לו תפילין דיצא לחירות אבל בן עבד זה עדאן² עבד גמור הוא : ואביו ואמו וכל בניהם עבדים גמורים הם ואין מועלת להן אותה ברכת חתנים שבירכו להן אותן עשרה ישראל ולא יפה עשו אותן ישראל שהוציאו שם שמם לבטלה דכי אמרינן³ בשרבו השיאו אשה 10 דוקא אשה בת ישראל דנפקא לחירות דאמרינן מי איכא מידי דלעבריה לא מ'עבד ליה איסורא וחוא עבד איסורא אבל כי האי מעשה לא נפק לחירות : הגט חירות שכתבו לו בבית דין לא עשו ולא כלים : על פי מי כתבו להן אדון לא שחררו ולא נתן להם רשות לכתוב לו יורשים לא עשאום בני חורין הם מעצמן עשו ולא עשו ולא כלום לפיכך אותו עבד ושפחה וכל ולד שלהן 15 עבדים גמורים הם וששאלת שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין⁶ מאי פירושה תרין קראי דמפרשין חד פירושא וחד מילתא ואף על גב דאיכא בתלמודא טובא ולא איפשר לפרישנון לכולהון אלא פרישנא לך חד מות יומת המכה⁷ אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל דבר שאתה יכול להמיתו תלמוד לומר 20 מות יומת המכה מכל מקום : וכת' בנואל הדם הוא ימית את הרוצח מצוה ב

¹ *Ketubot*, 28 a.² עדיין =.³ *Gittin*, 40 a.⁴ Read לחירות.⁵ דא יתיר =.⁶ *Kiddushin*, 58 a, and in many other passages.⁷ *Baba Mezia*, 31 b.

LOUIS GINZBERG.